

Figur 1. Åda på Norrskär, Korsholm. Foto: Aarne Lahti.

Hög predation på ejderns bon inger oro för artens fortbestånd på Valsörarna

RALF WISTBACKA, ERIK ISAKSON & MARTTI HARIO

En utförligare version finns på www.oa.fi/om_oss/rapporter

Ejdern har varit en karakteristisk art för Valsörarna. Ejderns förekomst har minskat oroväckande mycket sedan år 1996 (Hägg & Kalliokoski 1996). OA har uppmärksammat ejderns situation genom att undersöka ådornas kläckningsframgång och inleda fångst av mårhund för att minska predationstrycket på ådorna. Sensommaren 2017 placerades 63 bolådor ut för att möjliggöra att ådorna kan anlägga sina bon på örnsäkra platser (Wistbacka m.fl. 2018).

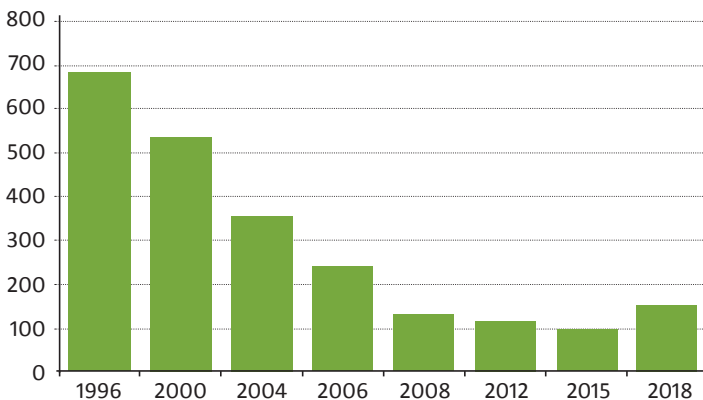
Ejderen har minskat såväl i Finland som i hela Östersjöregionen (Ekroos m.fl. 2012). Arten är klassad som sårbar i Finland (VU) (Tiainen m.fl. 2016).

Återhämtning år 2018

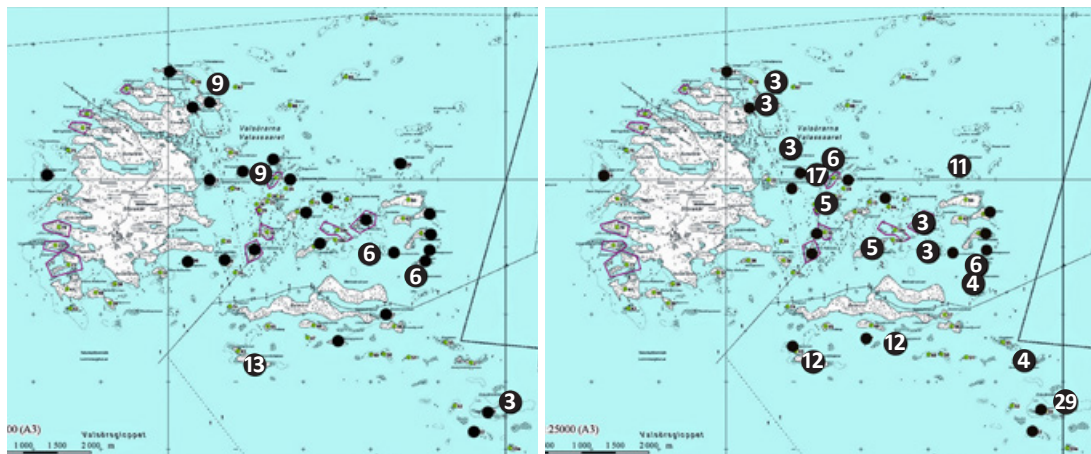
År 2018 hittades 151 ejderbon under fågelskärsinventeringen. Ejdern ökade jämfört med år 2015 och var igen den vanligaste andfågeln på Valsörarnas fågelskår, emedan den passerade viggen och svärtan i antal. Trots den svaga återhämtningen, som skett mellan år 2015 och 2018, var antalet år 2018 endast cirka en femtedel av de 682 par, som noterades då beståndet nådde sin hittills högsta nivå år 1996 (Hägg & Kalliokoski 1996). Nedgången förefaller ändå ha planat ut efter år 2008. Beståndsutvecklingen på Valsörarna (1996–2018) presenteras i figur 2.

År 2015 hittades totalt 90 bon. Utgående från observationer av 25 par i närheten av lämpliga häckningsskär i slutet av maj, då häckningen borde vara i full gång, bedömdes antalet par maximalt kunna vara 115–120. Beräkningarna av antalet par, som i slutet av maj inte inlett häckningen (egentligen ruvningen), baserar sig på karteringar under en och samma dag. År 2018 noterades 111 bon under den första inventeringsrundan (17–23.5) och 40 bon under den andra rundan (14–21.6). Inte ett enda ejderbo var beläget i de 63 häckningslådor som placerades ut år 2017. Fördelningen av ejderbon på olika skär 2015 och 2018 ses i figur 3.

Effektiviteten i fråga om boletningen under den andra rundan år 2018 var säkerligen högre än år 2015 och inventeringen gjordes en vecka senare år

Figur 2.
Antal par
av ejder
1996–2018.

Figur 3. Fördelningen av ejderpar 2015 (till vänster) och 2018 (till höger). Liten svart cirkel = 1–2 par. I de övriga cirklarna anges antal par.

2015. Bofynden på holmar som söktes genom med hög intensitet både 2015 och 2018 (Gråsjälsbådan, Gräsgrynnan, Skutgrynnan, Båtslaget och Båtslaggrynnan) påvisar ändå att en reell ökning skett. En nedgång kunde noteras på Bråbådan, som vid inventeringen i maj 2018 i praktiken var fågeltom. Petgrundsådan, med en stor tillgång på skyddade boplatser i vidsträckt en-rissnår, föreföll inte ha lockat till sig mera ejder jämfört med år 2015.

Hög predation på ejderbon år 2018

På basis av det första besöket i maj och kontrollbesöket under perioden 9–14.6 kläcktes äggen endast i 45 % av de tidiga häckningarna ($n=105$). Vid det första besöket var andelen plundrade bon 28 % ($n=105$). Av de sena kullarna ($n=40$) hade 40 % plundrats redan då de hittades.

I tre tidiga bon hade ådan tagits av havsörn. Äggen i merparten av de plundrade bona bedömdes ha ätits av kråkfåglar, men det är inte möjligt att med säkerhet utesluta däggdjurspredatorer.

Variationer i predationstrycket avgör kläckningsframgången

År 2018 jämfördes de 9 viktigaste holmarna med avseende på kläckningsframgången. På dessa fanns 75 tidiga kullar och 25 sena kullar (kontrollerades bara 1 gång). Resultaten finns i tabell 1 och i figur 4.

Ejderns kläckningsframgång för de tidiga kullarna var bättre på de ytterst belägna holmarna i söder, d.v.s. Gråsjälsbådan (70 %) och Petgrundsbådan (55 %), än på de övriga sju skären (41 %; n=44). Skillnaden är statistiskt signifikant ($p=0,046$; GLM). Skillnaden mellan kläckningsprocenten på Gråsjälsbådan där bona låg öppet eller invid stenblock och Petgrundsbådan där bona var väl dolda var inte signifikant (binomialt proportionstest, $p=0,68$) men detta kan bero på det låga antalet bon. Öst & Steele (2010) noterade i Tvärminne att boets läge inte var avgörande för kläckningsframgången. Det förefaller som om det är förekomsten av predatorer på holmen och inte boets läge som avgör ejderns kläckningsresultat.

I Tvärminne skärgård var boförlusterna år 2008–2018 i medeltal 42 % (19–61 %). Boförlusterna år 2018 var 57 % (M. Öst, opubl. data) och således i samma storleksordning som hos de tidiga bona på Valsörarna år 2018 (55 %).

I Tvärminne togs 2008–2018 i medeltal 9 % (3–17 %) av ådorna på boet av predatorer. År 2018 var andelen 12 % (n=474) medan den på Valsörarna var endast 3 % (n=111). Skillnaden är statistiskt signifikant (binomialt proportions-test, $p=0,008$). De vanligaste predatorerna i Tvärminne var havsörn (44,5 %), mink (37,2 %), berguv (11,5 %), mårddhund (6,3 %) och duvhök (0,5 %). Predationen har ökat märkbart efter år 2010. Predationen på ådorna uppvisade en positiv korrelation med det totala antalet misslyckade bon (Öst m.fl. 2018).

På Valsörarna var andelen kläckta bon år 2018 lika låg som i Tvärminne, trots att andelen ruvande ådor, som med säkerhet tagits av predatorer, var

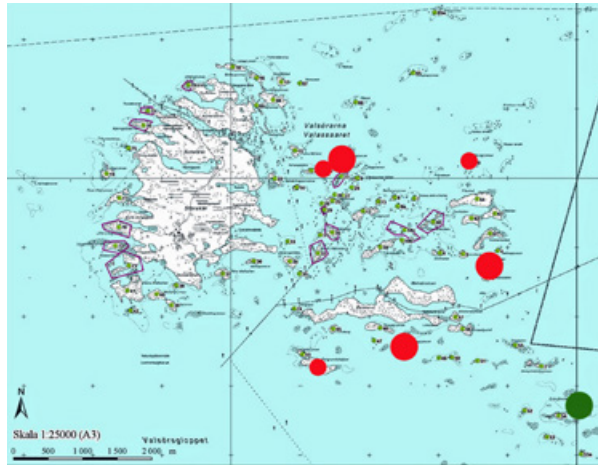
Tabell 1. Totala antalet bon, bon hittade under inventeringsomgång 1 och 2, andelen plundrade bon samt antalet bolådor för ejder på 9 skär år 2018.

* = sena häckningar kontrollerades bara 1 gång.

Namn	Tot. bon	Varv 1	Plundrad	Andel	Varv 2	Plundrad*	Andel	Ejderlådor
Båtslagsgrynnan	6	5	4	80 %	1	1	100 %	13
Båtslaget	17	14	7	50 %	3	0	0 %	9
Skutgrynnan	11	9	5	56 %	2	2	100 %	0
Malskärshällan	4	2	2	100 %	2	2	100 %	7
Malhöusen	6	5	3	60 %	1	0	0 %	17
Mellangrynnan	2	1	0	0 %	1	1	100 %	0
Gräsgrynnan	12	8	5	63 %	4	0	0 %	0
Petgrundsbådan	13	11	5	45 %	2	0	0 %	0
Gråsjälsbådan	29	20	6	30 %	9	1	11 %	0
TOTALT	100	75	37	48,35 %	25	7	28 %	46

Figur 4.

Kläckningsprocenten för ejderbon på 9 holmar på Valsörarna år 2018. 3 holmar vid Malhösena är sammanförda till 1 punkt. Grön cirkel = mindre än 40 % av bona plundrades, liten röd cirkel = 40–60 % av ejderbona plundrades och stor röd cirkel = mer än 60 % av ejderbona plundrades.

mycket lägre. År 2018 hittades endast 7 sjöfågelhonor som tagits av predatorer; de tidigare nämnda 3 ådorna, 2 gräsänder, 1 grågås och 1 svärta. Detta kan tyda på att störningarna vid ejderns bon främst orsakas av arter som jagar på marken (mårdhund, räv och mink) men att deras predation på ådor inte är särdeles framgångsrik. Störningarna kan i sin tur underlätta den predation på ägg som utförs av kråkfåglar.

Ungproduktionen troligen otillräcklig

Ungarnas uppväxtperiod är likaså en kritisk och avgörande period för ejderns förökning. Vi har gjort observationer av ejderkullar 2015 och 2018 i samband med att alla skär besökts i slutet av juni under den andra inventeringsrundan. År 2015 sågs mellan 22.6 och 1.7 endast en kull med 4 ungar åtföljda av 2 ådor. I övrigt dominerades ejderförekomsten av små flockar med 8–12 ådor, som förekom här och var i hela undersökningsområdet. År 2017 besökte Erik Isakson hela arkipelagen i samband med inventering av svärta i början av juni. Grupper av ådor med små ungar sågs endast på 4 platser (Wistbacka & Sundell 2015, Wistbacka m.fl. 2018). År 2018 genomgicks så gott som hela området 14–21.6. Då sågs 4 ådor med ca 15 små ungar den 17.6 vid Mynndansteinan. En annan kull med lika många ådor och ungar sågs 16.6 vid Mal-skärshällan, men det bedömdes att det handlade om samma kull. Ejdrarna producerade troligen inte ens en enda flygg unge på Valsörarna 2015, 2017

och 2018. Enligt Kim Jaatinen (pers. komm.) var ungproduktionen mycket dålig även i Tvärminneejden under perioden 2014–2018. Endast 0,14 ungar/åda och år blev flygfärdiga.

En dålig ungproduktion hos ejder på Valsörarna är inte ett nytt fenomen. Jan Häggs observationer från fågelinventeringen år 1996 (Hägg & Kalliokoski 1996, Jan Hägg, pers. komm.) gjorda under karteringen av alkor 25–30.6 påvisar detta. Antalet ådor och ungar räknades under sex morgnar i olika delområden och observationerna betraktas därför som oberoende stickprov. Medeltalet var endast $0,04 \pm 0,05$ ungar/åda och morgon ($n=6$ morgnar).

Diskussion

Kläckningsprocenten är numera mycket låg och avsikten med de häckningslådor som satts ut är att förbättra den. De skall i första hand skydda mot angrepp från havsörn, men de har ännu inte tagits i bruk av ådorna. Överlag har användningsgraden för bolådor i Finland varit låg, till exempel i Hangönejden (Kim Jaatinen, pers. komm.).

Havsörnens predation på ruvande sjöfågelhonor förefaller inte att vara påfallande stor på Valsörarna. År 2015 noterades endast tre tagna ådor (Wistbacka & Sundell 2015). År 2006 rapporterade Mikael Bäck att 20 % av ejderns häckningar ($n=240$) misslyckades. Bäck bedömde att havsörnen tagit ådan i 32 av de 49 plundrade bona (Hägg & Bäck 2008).

Ejderns kläckningsresultat kan förbättras med hjälp av bolådorna men en effektiv jakt på mårhund och mink torde vara mer effektiv i fråga om att förbättra kläckningsresultatet hos ejdern och övriga skärgårdsfåglar.

Följande skede som bör klargöras är problematiken kring ejderns dåliga ungproduktion. Speciellt viktigt är att utreda förekomsten av sjukdomar hos sjöfågelungarna. Nykläckta ejderungar kan dö av virus och parasiter som överförs av ådan, som själv är immun mot patogenerna; se t.ex. artikel om svärta på Norrskär (s. 48–60 i detta nummer av OA-Natur) och referenser i den.

Lika viktigt är att införskaffa data om predation på sjöfågelkullar på Valsörarna. Predation torde utföras av havsörn, i likhet med Tvärminneområdet, samt av havstrut och gråtrut i likhet med Norrskär 2008–2009. I Tvärminne skärgård har man noterat att gråtrut och havstrut drar nytta av havsörnens predation och att den sammanlagda effekten blir att ejderkullarna helt utraderas. Den viktigaste faktorn torde vara grupper av subadulta havsörnar,

som anländer till undersökningsområdet i samband med ejderns mest intensiva kläckningsperiod (M. Öst, pers. komm.).

Vi behöver därför en specialstudie angående ejderns och andra sjöfåglares ungproduktion samt faktorer som påverkar den. Data om orsakerna till den omfattande plundringen av ejderns bon, kunskap om överlevnaden hos nykläckta ungar samt undersökningar om predationstrycket på kullar av ejder och övriga sjöfågelkullar behövs snarast möjligt. Studien kan inte baseras på enstaka besök utan bör utföras som en kontinuerlig övervakning av alla skeden av häckningen, för att även kunna påvisa orsakerna till förändringar i numerären hos sjöfågelkullarna. Studien bör få högsta prioritet inom ramen för verksamheten på Valsörarna!

Tillkännagivande

Markus Öst, Kim Jaatinen och Jan Hägg ställde välvilligt opublicerat material till vårt förfogande och gav värdefulla förslag till förbättring av texten. Seppo Rytönen gjorde GLM-analysen. Tack!

Referenser

- Ekroos, J., Fox, A. D., Christensen, T. K., Petersen, I. K., Kilpi, M., Jonsson, J. E., Green, M., Laursen, K., Cervencel, A., de Boer, P., Nilsson, L., Meissner, W., Garthe, S. & Öst, M. 2012: Declines amongst breeding eider *Somateria mollissima* numbers in the Baltic / Wadden Sea flyway. — *Ornis Fennica* 89: 81–90.
- Hägg, J. & Kalliokoski, S. 1996: Valassaarten pesimälinnusto 1996. — *Ostrobothnia Australis* r.f. (opublicerad rapport).
- Hägg, J. & Bäck, M. 2008: Valassaarten pesimälinnusto 2006. — *Ostrobothnia Australis* r.f. (opublicerad rapport).
- Tiainen, J., Mikkola-Roos, M., Below, A., Jukarainen, A., Lehikoinen, A., Lehtiniemi, T., Pessa, J., Rajasärkkä, A., Rintala, J., Sirkiä, P. & Valkama, J. 2016: Suomen lintujen uhanalaisuus 2015 – The 2015 Red List of Finnish Bird Species. — *Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus*. 49 s.
- Wistbacka, R & Sundell, M. 2015: Inventering av fågelfaunan på Valsörarna år 2015. — *Ostrobothnia Australis* r.f. (opublicerad rapport).
- Wistbacka, R., Isakson, E. & Reunanen, P. 2018: Kartering av ejderns kläckningsframgång på Valsörarna år 2017. — *OA-Natur* 20: 26–32.
- Öst, M. & Steele, B. 2010: Age-specific nest-site preference and success in eiders. — *Oecologia* 162: 59–69.
- Öst, M., Lindén, A., Karell, P., Ramula, S. & Kilpi, M. 2018: To breed or not to breed: drivers of intermittent breeding in a seabird under increasing predation risk and male bias. — *Oecologia* 188: 129–138.